

כאשר באים לתחום את גבולות הדיון, קיימת מטבע הדברים נטייה להתרכז ולדבר על הלוח מים. הם הגורם המוביל והם גם גורם היעדר אולם התמקדות בלוחמים לבדם יהיה בה משום החטאה, שכן הצבא איננו אחיד, הוא מגייס מכל שכבות העם, מכל רמות החיים ומכל איכויות לצד אנשים ותיקים מאוד בארץ. הוא מגייס אנשים בעלי חינוך כמעט מהופך, שונה באופן קטני. גם הצבא עצמו שונה ומגוון מבחינת התפקיד. ישנם הלוחמים העושים מסלול קרבי, ישנם בעלי מקצועות טכניים שונים ומגוונים וישנם מסלולים נוספים שצה"ל מייעד אליהם את חייליו. לאור ערבדות אלה לא ניתן כלל לדבר על "חייל ממוצע". משום כך יעסקו הדברים באיזהו מכלול אשר בדרך הטבע הוא מאחד גם, ומאחד פרובלמטי אך עם זאת, מאחד מחקר שהדברים נאמרים לא לאור ניסיון של שירות אלא על סמך ניסיון של שירות צבאי ושל אלפי מפגשים אינטנסיביים עם חיילים לפני גיוסם במהלך שירותם ולאחר השחרור, הרי דומה שבכל זאת קיים משהו במסגרת המאוד כוללת משהו המרשה להתייחס אל החייל בצה"ל מן הרגע שבו הוא נקלט לתוך המסגרת הזאת, כאדם שעבר תמורה, כאדם שנכנס לתוך מהות חדשה, ולכן הוא מצדיק התייחסות כוללת כלשהי. זאת ועוד, למרות כל מה שהוזכר, זאת לצבא בכל זאת ישנם מכנים משותפים די מרובים: לבוש, התנהגות, שפת תרבות, מנהגי אכילה ועוד דברים רבים הנובעים מחיי היום יום ועושים את החייל שלנו לחייל בזכות כל אלה ובזכות העובדה שהכל רואים את החייל בתוך קונטקסט כולל של מדינת ישראל ושל העם היהודי, וכחלק ממסר מסוים של הציונות, שהיא הלחימה למען העם מוצדקת אם כן, התייחסות כוללת כלשהי לנושא, למרות העיוות.

כאשר באים לתחום את גבולות הדיון, קיימת מטבע הדברים נטייה להתרכז ולדבר על הלוח מים. הם הגורם המוביל והם גם גורם היעדר אולם התמקדות בלוחמים לבדם יהיה בה משום החטאה, שכן הצבא איננו אחיד, הוא מגייס מכל שכבות העם, מכל רמות החיים ומכל איכויות לצד אנשים ותיקים מאוד בארץ. הוא מגייס אנשים בעלי חינוך כמעט מהופך, שונה באופן קטני. גם הצבא עצמו שונה ומגוון מבחינת התפקיד. ישנם הלוחמים העושים מסלול קרבי, ישנם בעלי מקצועות טכניים שונים ומגוונים וישנם מסלולים נוספים שצה"ל מייעד אליהם את חייליו. לאור ערבדות אלה לא ניתן כלל לדבר על "חייל ממוצע". משום כך יעסקו הדברים באיזהו מכלול אשר בדרך הטבע הוא מאחד גם, ומאחד פרובלמטי אך עם זאת, מאחד מחקר שהדברים נאמרים לא לאור ניסיון של שירות אלא על סמך ניסיון של שירות צבאי ושל אלפי מפגשים אינטנסיביים עם חיילים לפני גיוסם במהלך שירותם ולאחר השחרור, הרי דומה שבכל זאת קיים משהו במסגרת המאוד כוללת משהו המרשה להתייחס אל החייל בצה"ל מן הרגע שבו הוא נקלט לתוך המסגרת הזאת, כאדם שעבר תמורה, כאדם שנכנס לתוך מהות חדשה, ולכן הוא מצדיק התייחסות כוללת כלשהי. זאת ועוד, למרות כל מה שהוזכר, זאת לצבא בכל זאת ישנם מכנים משותפים די מרובים: לבוש, התנהגות, שפת תרבות, מנהגי אכילה ועוד דברים רבים הנובעים מחיי היום יום ועושים את החייל שלנו לחייל בזכות כל אלה ובזכות העובדה שהכל רואים את החייל בתוך קונטקסט כולל של מדינת ישראל ושל העם היהודי, וכחלק ממסר מסוים של הציונות, שהיא הלחימה למען העם מוצדקת אם כן, התייחסות כוללת כלשהי לנושא, למרות העיוות.

תרומות שאינן זקוקות להוכחה

בני הנוער מתגייסים לצה"ל בהיותם בני שמונה עשרה עד שמונה עשרה וחצי. זמן קצר אחר כך הם עלולים להיקלע לסיטואציה, שבה יצטרכו להחליט מתי הם מקריבים את עצמם ומתי הם לוקחים לעצמם את הזכות ליטול את חייהם של אחרים. זוהי תמורה אדירה. בתוך מהלך קצר וחד מאוד של זמן, נערים אלה עוברים שינוי עצום כדי שיהפכו ללוחמים. ובמסגרת זו הצבא מקנה להם תרומות מאוד ייחודיות.

א. עצמאות אישית. זהו אחד הדברים הראשונים שהחייל מקבל דרך השיירות הצבאיות. דווקא בתוך מסגרת מאוד כוללת, כמעט טוטליטרית, הוא ניתק לראשונה מהקן המשפחתי החם, ועומד בהכרח בפני ההתמודדות על מעשיו לבד, לשבט ולחשד.

ב. כושר התמודדות. הצבא הוא כמעט המערכת החושפנית הראשונה המכריחה אותו להתמודד לבד לחלוטין, עם כל הבעיות שהוא ניצב בפניהן ללא כל ההגנות הקיימות במערכת האזרחית. הוא חייב להתמודד בעזרת תכונותיו ובעזרת כישוריו. הוא לא רק מנותק ופסיבי; הוא נאלץ להתמודד על מקומו בחברה.

ג. תפקוד במסגרת צוות. החיילים המתגייסים לצה"ל באים בדרך כלל ממסגרות אינדיבידואליסטיות, בצבא לעומת זאת הם לוחמים כצוותים. דבר זה מעמידם בפני האתגר העצום של החיים בצוות והם עומדים בו יפה.

ד. תחושת כוח. כאשר פוגשים את הנערים בכיתה י"ב מוצאים בהם הרבה מאוד תחושת כוח, שיש עמה גם התרברבות מסוימת. בצבא הם מקבלים את תחושת הכוח האמיתית. כלומר מאותה איכות של הקולקטיב הזה שנקרא צבא, שיש לו עצמה אדירה, שואבים הנערים תחושת כוח עצמית שלהם, כפרטים – ביטחון עצמי. חובה עלינו להודות כי כל הדברים הללו אינם בלתי בעייתיים. לדוגמה, מעניין היה לבדוק האם אכן הנוער שמתגייס לצבא ומשרת במשך שלוש שנים, אכן יוצא בסופו של דבר כשהוא בעל ביטחון עצמי לאומי רב יותר. אבל עם זאת אין שום ספק, שמשהו מן הביטחון העצמי האישי מוענק לו, וזה דבר לא מבוטל.

ה. המקצועיות. דומה כי הצבא הנו המסגרת הארגונית מדעית המורכבת ביותר, המתקדמת ביותר, והמשומנת ביותר הקיימת. עצם המפגש עם מערכת זו יוצר, כמובן, יתרונות עצומים. לעתים זהו כושר טכנולוגי, לעתים כושר ארגוני, ולעתים זה כושר מקצועי בתחומים אחרים. הצבא עבר תהליך עצום של מקצועיות בכל מיני תחומים, ושל הליכה לקראת השכלה ברמה היותר גבוהה. מובן שהחיילים נהנים מזה במידה לא מועטה.

ו. מפגש ראשון עם עם ישראל כולו. לחיילים רבים מהווה הגיוס לצבא התוודעות ראשונה לעם ישראל כולו. לבן הקיבוץ עם אנשי העיר, לאנשי השכונות עם אנשים משכונות אחרות. וזוהי למעשה הפעם הראשונה שהם עוב

רים את כור ההיתוך הזה שנקרא עם ישראל. מפגש זה הוא בעל חשיבות עצומה במעבר הנפשי של הנער מהיותו פרודה בתוך מסגרת מאוד מצומצמת, שכונה או איכות חברתית מאוד מצומצמת, אל תחושה של הכללה שלנו כעם ישראל. דבר זה כמעט שלא ניתן להשיג במקומות אחרים.

ז. התוודעות אל הארץ. צה"ל מאפשר לחייליו להתוודע אל הארץ, אל נופיה, אל ההיסטוריה שלה, אל שפתה, ואל כמה וכמה סמלים ומהויות שכולנו חיים מהם וניזונים מהם.

מערכת של חובה והתנדבות

הגיוס לצבא מפגיש את הנער עם כמה בעיות סבוכות יותר. למעשה זוהי הפעם הראשונה שהוא נתקל בהכרח לא רק לקבל, אלא גם לתרום. והתרומה היא במימד הלאומי, כלומר מהכיס הפרטי אל הכיס הלאומי, והשאלה שהמתגייס ניצב בפניה אינה מה החברה יכולה לתת לי, אלא מה אני יכול לתת לחברה. זוהי גם הפעם הראשונה שהנער מסוגל לקיים מערכת שהיא בעצם חובה, והתנדבות כאחת.

הוא לא יוכל לקיימה במקום אחר. כאשר באים ליחידות צה"ל כדי לשרת חח עם החיילים על מוסר לחימה או על מורשת ניתן לשאול אותם ולאפשר להם להשיב בגלוי, כמה מהם היו מתגייסים ל-צבא גם אלמלא היו נאלצים לעשות זאת בתוקף חוק שירות חובה. הדעת נותנת, שכל בני נוער המגלים מרדנות מסוימת הייתה נטיה אצל מספר רב של

השירות בצה"ל ותרומו
לטיצוב דמותו
של הלוחם כאזרח

חיילים להפגין פרובוקטיביות מסויימת, ולהשיב בשלילה, אך המציאות מלמדת על ההיפך. הרוב המכריע של החיילים משיב בחיוב. ואכן עובדה היא שרק מתימעת מן החיילים משתמטים מן השירות וזוהי תופעה שאין לה אח ורע בארצות אחרות. יש כאן כמובן יתרון אדיר, כיוון שבכך מוענק לבחורים ממד של מסירה ללא תמורה מיידית, התמורה היא רוחנית ערכית. התמורה היא בהזדהות. ביכולת לומר אני הייתי שם, אני בן הארץ הזאת. זה ללא ספק יתרון עצום כיוון שהחברה האזרחית מחנכת להיפך הגמור. החברה האזרחית במדינת ישראל של היום מתרחקת ממסירה ללא תמורה. ונדמה כי לצבא צפוי בעניין הזה קונפליקט עם ערכי החברה האזרחית המאופיינת באנוכיות רבה. ברצון לעשות רווחים בקלות וללא מאמץ.

התבגרות מואצת

אחת הבעיות שצה"ל יוצר ב"קרב המתגייסים היא בהעניקו להם התבגרות מואצת, כאשר הוא מעביר אותם בפרק זמן מאוד קצר, דרך מעברים מאוד קשים ומאוד אינטנסיביים. ואכן מדינת ישראל זקוקה לבחור רים בני שמונה עשרה וחצי שהם הרבה הרבה יותר מבוגרים משמונה עשרה שנות חייהם כי היא צריכה לוחמים. ועל לוחמים אלה להיות מאוד אחראיים, שכן עליהם להבדיל הבדלה הדקה לפעמים כחוט השערה, בין לחימה מוסרית

לבין לחימה שלא לצורך. בין התנדבות והסתערות כאשר חייו של הלוחם בהחלט עומדים מנגד, לבין הרג. אבל לבגרות מואצת זו יש מחיר מאוד כבד, ויש להכיר בו.

מיד לאחר השירות ישנן הרבה מאוד תופעות של רצון להתפרק מכל מסגרת, מכל קשר ולפעמים מכל ערך. ישנן הרבה מאוד תופעות של רצון להסתובב בעולם ולהתפרק, לעשות למען עצמי, ולהיות בלי שום מסגרת. ישנן הרבה תופעות מוזרות, של פנייה פנימה אל תוך עצמי ולעתים אפילו אל מוסדות נזירים ואחרים, מתוך רצון למצוא איזושהי ביטוי, אנטגוניסטי לתקופה של השירות הצבאי. ואפילו למדינת ישראל אין ברירה, ועליה לשלם מחיר. צריך לדעת שמשלמים אותו במידה מסוימת בתנאי עות המסתיימות בירידה מן הארץ.

חינוך לאלימות ולאהבת החיים

אין ספק שצה"ל חייב לחנך ומחנך לאלימות, אם הוא רוצה בלוחמים המסוגלים להכריע קרב מהר, חד וחלק. זהו מצב של אין ברירה. עלינו להילחם היטב, אם אנו רוצים להתקיים. אולם העובדה שמחנכים לאל-מות אין פירושה שמחנכים גם לסדזים. צה"ל מחנך לאלימות, והאלימות יכולה להצטמצם בתוך תחומים מוגדרים, שמיישמים אותם אך ורק למטרה מסוימת. והא ראייה שבאותו זמן שצה"ל מחנך לאלימות, הוא מחנך יותר מכל מגזר אחר בחברה הישראלית, גם

לאהבת החיים.

החינוך לאלימות מחד גיסא ולאהבת החיים מאידך גיסא, הוא התרכובת המעניינת ביותר שיצרנו בצה"ל. אנו צריכים את האלימות כדי שנוכל לממש את אהבת החיים. אין ספק, הדברים אינם פשוטים ויוצרים עמם בעיות. אלימות רצופה, במשך הרבה שנים והרבה מאוד דורות, חייבת להשאיר אותות מאוד קשים, וצה"ל מודע לכך.

מעט מאוד צבאות בעולם משתדלים לנקות את עצמם בעקבות מלחמות כפי שעושה צה"ל. ולמרות הכל צה"ל עבר תהליכים די קשים מבחינת החברה הישראלית בנושא האלימות. למרבה הצער אי אפשר לומר זאת על החברה האזרחית בישראל. האלימות פושטת בחברה הישראלית והיחס לחיים בה רציני פחות מאשר בצה"ל. אם נשווה את הטיפול של צה"ל בנושא החיים והדאגה לחיים לבין המערכת האזרחית – הרי נמצא הבדלים תהומיים. תאור נות עבודה במגזר האזרחי מוזנחות לאין ערוך מכל בחינה שהיא, בשעה שבצה"ל לעומת זאת כל תאונה, ולו גם הפעוטה ביותר זוכה לטיפול טוב. זה סודו של צבא שנלחם על החיים. לעניות דעתי, במצב שבו נמצא צה"ל כיום, עלינו לחזור ולדבוק בנקודה ערכית זו.

חינוך לדמוקרטיה

עד כמה שהדבר עלול להישמע פרדוקסלי, הרי הצבא הוא הגורם הראשון המחנך לדמוקרטיה במדינת

מורה חיילת בפעולה

טיוס מצרי שנפל בשבי במלחמת יום הכיפורים מקבל טיפול רפואי

אלוף (מיל')
ד"ר
אלעד פלד

האם מהווה צה"ל סכנה של מיליטריזם לחברה הישראלית ?

ישראל. אמנם צבא הוא גוף אנטי דמוקרטי ומן הדין שיהיה כזה, אך צה"ל הוא צבא המחנך לדמוקרטיה יותר מכל מסגרת אחרת במדינת ישראל. קשה להצביע על מקום שבו יש לגיטימציה של עמדות, של גוונים, של ביטויים של מערך נפשי, ושל התנהגות כפי שהדבר בא לידי ביטוי בצבא. ונודה על האמת, שכאשר החברה הישראלית קרועה ושסועה לפעמים, ומשמיעה ביטויים ברוטאליים של זה כנגד זה, בכל מיני דברים, בצה"ל משתדלים ואף מצליחים למצוא מכנה משותף קיומי, שמאפשר לצבא לקיים את כפיפותו הדמוקרטית לשלטון האזרחי.

בצה"ל נהוג בעקבות כל אימון ויהיה זה אימון קצר מאוד, לשאול את פי כל החיילים והקצינים לדעתם על האימון, והם מעלים את כל הבעיות החל בבעיות המבצעיות וכלה בבעיות האישיות. כך צה"ל לומד, מתפתח, ואף מחנך לדמוקרטיה. אמנם לא כל שנאמר זוכה ליישום, אבל על פני טווח זמן ארוך, זהו אחד הדברים המאפשר להפוך את היחידות למה שהן. ובצבא אשר כזה אי אפשר שלא להניח לחיילים לבטא את דעתם על ההתרחשויות מסביב.

אך אליה וקוץ בה. אם המפקדים רוצים לשמור על רוח דמוקרטית זו, שומה עליהם להקפיד להימנע מנקיטת עמדות פוליטיות. האחריות המוטלת על המפקדים גדולה מזו המוטלת על החיילים והם לא רק נהנים מיתרון אלא גם כפופים למגבלות.

רומא ישראלי בודק שבוי מצרי

